framtids-faran

Brand

Illustration: Anja-Lisa Rudka och Linn Ahlgren

Brandtal

No Future! Punkens gamla slagord ekar igen. En generation som ser sig rövade på sin framtid har varit navet i krisprotesterna världen över. Den första generationen som får sämre levnadsvillkor än sina föräldrar. Efter avslutad utbildning väntar skuldsättning, arbetslöshet, bostadsbrist och tillfälliga anställningar.

Northern Future Forum heter Reinfeldts toppmöte, när han samlar Skandinaviens och Baltikums statschefer och näringslivsbossar i Stockholm i februari. No Future Forum är ett mer passande namn. Det de ska diskutera är hur de ska kunna tvinga på oss mer arbete till lägre lön. De vill höja pensionsåldern för att mjölka oss på mer arbetstid. Jämställdhetsfrågan reduceras till att handla om "hur man ska få fler kvinnor på chefspositioner". Arbetslinjen ska gå på export.

Samtidigt står det klart att arbetslinjen varit ett fiasko. Larmrapporterna kommer nu allt tätare. 2012 beräknas arbetslösheten stiga enligt Konjunkturinstitutet och Arbetsförmedlingen, för att nå en peak 2013. Under förutsättning att eurokrisen stabiliseras. Under borgarnas tid vid makten har arbetslösheten ökat med 100 000 personer – samtidigt jobbar vi över som aldrig förr. Inkomstskillnaderna har de senaste fem åren ökat drastiskt i Sverige, enligt Statistiska centralbyrån. Enligt Svenskt näringslivs studieförbund SNS beror det på ökade kapitalinkomster, främst genom spekulation och bostadsklipp. I SNS egna rapport varnas att den växande klyftan kan få allvarliga "sociala och politiska konsekvenser". OECD varnar för att klassklyftorna i Sverige och Norden ökar snabbare än i resten av världen – medan de sjunker i länder som Chile, Mexiko, Turkiet och Ungern. Till och med World Economic Forum i Davos varnade i början av året för att den ekonomiska obalansen och de sociala orättvisorna hörde till "de största riskerna" 2012. Protestvågen 2011 var bara en första bris av vad som komma skall.

Både borgare och sossar håller med varandra om att vi ska jobba mer och mer. Vi tycker att det är en positiv signal att vänsterpartiet beslutat att driva frågan om arbetstidsförkortning igen. Åttatimmarsdagen infördes 1919, är det inte hög tid att förkorta den kraftigt – istället för att vrida tillbaka klockan till 1800-talet, som No Future Forum planerar. Ge oss två timmar extra snooze nu!

Det här specialnumret av Brand, Framtidsfaran, utkommer samtidigt som No Future Forum. I ett kort intensivt nummer tar vi oss an att vända och vrida på arbetsfrågan. Det räcker inte att kräva rätten till arbete – vi måste gå längre än så. *Lönearbete är exploatering.* Det är den punkten all diskussion om arbetet måste utgå från. Vi måste diskutera vilken form av jobb vi sätts att utföra, till vilken lön, vilken anställningstrygghet, vilka sysslor, under vems kontroll, till vilken arbetstakt, vad som sker avlönat och vad som sker oavlönat. *Vi måste kritisera arbetet!* Och ta sin utgångspunkt i kampen mot att reduceras till bara arbetskraft, få livet reducerat till bara arbete. Mot deras arbetslinje måste vi ställa vår fritidslinje. Vi måste hitta tillbaka till framtiden.

Kajsa Ekis Ekman intervjuar David Jonstad

Civilisationens kollaps

Illustration: Linn Ahlgren

Den industriella civilisationen har levt över sina tillgångar. Nu går den mot ett sammanbrott. Men istället för att passivt och apatiskt ge upp gäller det att med klar blick se vad som går och måste göras.

Den industriella civilisationens framtid består av en kollaps. Vad som tar vid därefter är svårt att säga. Kanske växer det fram någon ny form av civilisation eller flera civilisationer. Kanske finns inte förutsättningarna för den typen av komplexa samhällen i den värld som vi lämnar efter oss.

Du skriver om civilisationen som ett komplext system. Hur ser civilisationens kollaps ut?

Att döma av tidigare civilisationer är kollapsen en utdragen process som pågår under flera decennier eller rentav hundratals år. Det som kännetecknar civilisationer som går in i sin kollapsfas är att de har överkonsumerat resurserna och levt över sina tillgångar. Kollapsen innebär att samhället tappar i komplexitet och på så vis successivt anpassar sig till resursbasen. Förlusten av komplexitet innebär stora förändringar på alla plan. Förenklat kan man säga att storskaliga, centraliserade och vidsträckta strukturer bryts ner och ersätts av mer småskaliga, decentraliserade och lokala strukturer. Till exempel vad gäller produktion, handel, samhällsliv, transporter och så vidare. Vad detta kommer att innebära för vår egen civilisation utvecklar jag mer i min bok, men jag tror att det är troligt att saker och ting kommer att ske med en högre hastighet jämfört med historiska kollapser.

Finns det inte en fara med att slå på stora trumman och tala om civilisationens slut och kollaps? Kommer människor verkligen orka kämpa om de hör om domedagen hela tiden?

Poängen är att detta inte är domedagen. Det är skillnad på en kollaps som är en process och idén om en apokalyps som är en plötslig händelse. Apokalypsen är en religiös myt som har aldrig har inträffat och som aldrig kommer att göra det. Problemet med denna domedagsmyt är att den är väldigt passiviserande eftersom den ger sken av att det inte finns något som vi kan göra (förutom att bekänna oss till den rätt tron). Men om vi förstår att framtiden kan utvecklas på en rad olika sätt, beroende hur vi hanterar de kriser som vi hamnar i, så är det snarare något som motiverar handling. Åtminstone är det vad jag hoppas att min bok ska leda till: att folk upplever att de faktiskt har makt över sina liv och att de kommer att kunna påverka sin framtid.

Du talar om de tre E:nas kris: ekonomi, ekologi och energi. Hur hänger dessa ihop? Påverkar de varandra redan?

Den ekonomiska krisen består i att vi har byggt upp en skuldekonomi där vi konsumerar i dag men passar notan till kommande generationer. Vi intalar oss att det kan fortsätta eftersom framtida tillväxt gör att den där notan kommer att kunna betalas. Men tillväxt förutsätter både energi och andra resurser. Tillväxt orsakar dessutom avfall, bland annat i form av utsläpp av växthusgaser. Samtidigt som vi skulle behöva tackla den ekologiska krisen genom att minska våra utsläpp drastiskt, ska vi lösa den ekonomiska krisen genom att öka tillväxten vilket alltså ger ökade utsläpp. Det går inte ihop. Och i botten av allt detta finns de sinande resurserna, inte minst oljan vilken är den enskilt viktigaste resursen för världsekonomin.

Du talar om att förbereda sig inför kollapsen. Vad bör man göra?

Massor, men här är tre saker att tänka på. För det första: förbered dig tillsammans med andra. Allt kommer att gå så mycket lättare om vi har starka sociala nätverk, rotade i lokalsamhället. För det andra: minska beroendet av systemet. Till exempel genom att bygga upp åtminstone en liten grad av självförsörjning av mat och energi. För det tredje: Om du har skulder, minska dem så mycket du kan och hjälp andra att minska sina skulder till exempel genom finansieringssystem som inte är beroende av storbankerna.

Bortsett från att förbereda sig genom att börja odla och gå ihop i små grupper, tror du på ett omfattande politiskt system? Anarkism, kommunism eller något annat?

Jag tror att vi kommer behöva göra stora förändringar på alla plan, men just nu tycker jag att den mest framkomliga vägen finns på det lokala och kommunala planet. Vi kommer säkert att behöva diskutera mer omfattande ideologiska system vad det lider, men det är inte vad jag lägger krutet på just nu.

Kajsa Ekis Ekman *ingår i Brands redaktionskollektiv.* ***David Jonstad*** *arbetar med klimattidningen* ***Effekt*** *och har just utkommit med boken* ***Kollaps – Livet vid civilisationens slut*** *(Ordfront).*

i rörelse

Federico Campagna

Manifest för pensionärer

Illustration: Anja-Lisa Rudka och Linn Ahlgren

Nej, livet tar inte slut. Tvärtom, det är nu det börjar. Med pensionen finns alla förutsättningar för kamp. Knyt näven om käpparna och blockera gatan med rullatorn!

Vi är de sista. Det har vi alltid varit, även om vi inte alltid har förstått det. Vi var de sista 1968 då vi som unga kastade oss in i kampen mot allting, även om det bara skedde i vår småstad eller i våra tankar. Vi var de sista 1977, när framtiden föll samman. Vi var de sista på 80-talet, på 90-talet och på 00-talet. Efter oss skulle arbetet bli något helt annat. Efter oss skulle det inte finnas någon pension. Efter oss, ingenting. Av alla saker vi har varit är det bara punken som fastnat, oavsett om vi ville det eller inte. Vi är pensionärerna och vi är inte färdiga ännu.

När vi var unga var vi rebeller. Varför var vi det? För att vi var studenter, det var ekonomisk högkonjunktur och det rådde varken brist på tid eller pengar. Och om det inte fanns så mycket pengar, fanns det ändå mer tid som kompenserade för det. Vi brukade sluka böcker och tidningar, låta oss uppslukas av debatter. Även innan internet så visste vi allt. Sen har världen rasat bakom oss, som en brinnande bro rasar bakom en springande person på flykt i en film. Och nu måste ungdomarna få sin beskärda del av revolterande. De går på demonstrationer, sprejar slagord och så vidare. Men de vill inte förändra livet. De vill rädda sig själva. Studenterna och ungdomarna, som alltid varit de mest rebelliska och innovativa i samhället, är i dag inte mer än dess mörka och depressiva skugga, dess panikslagna och ångestdrabbade själ. Om vi ska förlita oss på enbart dem, på deras energi som dag efter dag äts upp av arbetes slit och sugs in i framtidens malström, kan vi vara säkra på att varje Cassandra kommer få sitt triumfögonblick.

Så vilka är kvar?
Om ungdomen hålls i koppel, vilka finns då kvar?
De sista är de som är kvar.
Vi är kvar.

Låt oss se på oss själva. Precis som då, till och med mer än då, har vi tid och pengar. Vi har massor av tid. Vi kanske inte har drösvis med pengar, men definitivt tillräckligt. De kallar det pension. De säger att vi är de sista som kommer ha det privilegiet. Därför bör vi ta denna pension och svinga den i våra händer som om den var en slägga. Vi har kanske 20, 30 år av livet framför oss. Vi har hjärnor som är friska och starka. Vi har fortfarande händer att bygga med och knytnävar att förstöra med.

Låt oss titta på varandra. Är du 60 år, har du ägnat ditt liv åt att arbeta som lärare, har du betalt av ditt bostadslån och slutligen fått ett ställe som är ditt eget? Dina barn har inget av detta. Bostadslånen käkar upp dem levande. De kommer spendera sin pension på ett natthärbärge med grötiga hjärnor. Men få inte ångest över tanken på dina barn. Tänk längre. Tänk istället på vad du skulle kunna göra med ditt hus, med ditt avgångsvederlag, med din pension. Men framför allt med din fortfarande livliga hjärna, med allt du har lärt dig, med alla människor du mött, med alla drömmar du närt. Med din tid. Den sista som är kvar. Nu kan du göra allt som du inte kunde göra när du var 20 år. Då sade de att du behövde skärpa till dig och komma på rätt köl eftersom du hade för mycket att förlora och inte tillräckligt med resurser. Eftersom du inte hade något val. Men så är det inte längre. Du har möjlighet till en brinnande ålderdom och det enda du har att förlora är tristessen. Det finns inte mycket var att frukta. Förr i tiden brukade vi säga att ett slut fullt av terror är bättre än en terror utan slut, det enda som återstår för oss nu är att ge oss in i hettan och möta slutet!

Vad ska du göra med dina eftermiddagar nu när du har dragit dig tillbaka? Du, den sista privilegierade, som har befriats från arbete medan du fortfarande är frisk, som nu har fått tillbaka ditt liv, som har en pension som täcker dina utgifter. Kommer du låta detta andra liv bli outhärdligt, bli en av alla dem som utan att de själva förstår det redan är döda? Gör inte det.

Gå tillbaka hem, samla ihop alla saker du inte behöver och sälj dem. Slå sönder dörren till gästrummet. Öppna upp ditt hem. Gå ut och leta rätt på andra pensionärer. Leta efter dem som också brukade ha rånarluvor, de som drömde om Kalifornien, de som saboterade maskiner i fabrikerna. Men leta också efter dem som dolde sin ilska bakom uppgivenhet för att överleva. Samlas. I denna sista tid så är vi den revolutionära klassen!

Låt oss gå till skolorna och berätta sanningen om arbetet för barnen, hur det förstörde våra liv och lämnade oss utbrända och förbannade. Låt oss gå till bankerna och berätta för cheferna att en dag kommer de också bli som oss, fast med färre vänner och mindre värdighet. Låt oss gå in i fabrikerna, där arbetarna inte längre har energi nog att gå ut i strejk och bryta arbetskedjan med våra kroppar. Låt oss gå in på flygplatserna varifrån de utvisar migranter och ockupera startbanorna. Låt oss gå ut på landsbygden, till farmarna där djur behandlas som föremål och befria dem. Låt oss gå till stormarknaderna, fylla våra rullstolar med varor och dela ut till förbipasserande. Låt oss stänga av våra datorer, damma av våra skrivmaskiner och skriva ner allt som vi lärt oss. Låt oss lämna kartor över våra liv, så att de som kommer efter oss inte behöver gå vilse i samma labyrinter.

Och om vi har rum nog, låt oss starta kollektiv. Om vi finner ord, låt oss skriva manifest. Vi ska övervinna våra rädslor och förvandla vår långsamhet till en dundrande rytm. Vi ska bygga en värld som är tillgänglig, där det finns tid men inte klockor, där folk äter, sover och älskar. Där folk talar med varandra i stället för att dela ut order till andra. Där fruktan bara är en rysning inför det som komma skall. När vi lämnar våra liv i den här världen kommer döden verka blyg inför dem, eftersom de avslutats så fantastiskt.

Låt var och en av oss följa den flyktlinje som de gillar bäst. De som har mycket att säga, låt dem tala. De som har fingrar som pistoler, låt dem öppna eld. Världen är full av glastorn där bankirer bönar om en storm som kan svepa bort dem från deras helvete av antidepressiva mediciner och övertidsarbete. Fängelserna kantas av staket som väntar på att bli nedrivna. Arméförråden är martyrriken med vapen redo att spränga sig själva i luften. De som har byggnadsarbetares kroppar och arkitekters fantasi, låt dem bygga hus för den nya världen. Låt oss köpa mark, låt oss ockupera mark. Låt oss bygga nästen där våra vildaste drömmar kan ta form. Gör dem som inte har dagdrömmarens sinnelag redo att börja vandra.

Låt oss gå tillsammans, öppna eld tillsammans, tala tillsammans, dansa tillsammans. Vid 60 års ålder finns ingenting kvar förutom framtiden. Ska vi kräva allt måste vi göra det nu. Av oss själva kommer vi skapa vackra ruiner, lika majestätiska som de skogar som ska täcka oss. I våra högsta torn kommer hökarna hitta sin tillflykt och i våra djupaste grottor kommer fladdermössen dansa in sabbaten. Och från våra tomma ögonhålor, kommer den nya dagen som vi alltid har drömt om att gry. Ungdomens framtid kommer vara vår största triumf. Vår största narcissism.

***Federico Campagna** bor i London och arbetar på Verso books.*

Jesper Nilsson

Du är inte ditt skitjobb

Illustration: Ivar Martinsson

Stolt arbetare – stolt över vad då? Det går givetvis att kritisera arbetet utan att kritisera de arbetare som utför det. Högern blandar medvetet ihop dessa sidor. Men varför har vänstern så svårt att se denna skillnad?

Finns det jobb som är sämre än andra? Kan man rent av kritisera själva arbetet? I varje debatt kring arbete och skitarbeten dyker snabbt den moralism som finns under ytan upp. Konservativa skribenter avfärdar kritiker som "snorungar, som aldrig fått skit under naglarna". Att inte ha haft ett lönearbete som är smutsigt och slitsamt ("fått skit under naglarna") ska tydligen ligga människor i fatet. Man kan nästan få en känsla att det är fint och eftersträvansvärt att någon gång ha arbetat under usla förhållanden. Men denna moralism gäller dock främst arbetet. Tänk er att någon skulle använda samma moralism kring kvinnors utsatthet inom parförhållanden, barns dåliga uppväxt eller missbruksproblem. Rent historiskt är denna romantisering av skitjobb en relativt ny företeelse. I många samhällen i mänsklighetens historia var arbetet, framför allt de tunga och smutsiga, något som människan föraktade. En respektabel samhällsmedborgare sysslade istället med filosofi, politik, studier eller njutning (av sex, mat och sprit). Arbete ansågs fördumma människan och var något man lät slavar och brottslingar ta hand om, och det var knappast något man skulle skryta om. Det tål att fundera på vad denna nya arbetsmoral fyller för syfte i dagens samhälle istället för att ta den för given. Varför hyllar välbeställda, högerpolitiker och även arbetarrörelsen de där arbetsformerna de själva inte vill ta del av?

Arbetet och individen

En utbredd föreställning är att du och ditt lönearbete är samma sak. Du ska känna dig som ditt jobb, du ska bli ditt jobb. Jag vet inte hur många gånger företag jag har arbetat för bjudit in till fest för att fira ett stigande årsresultat. Där står vi anställda, med samma lön och samma arbetsförhållanden som föregående år, med ett påtvingat glas champagne i handen och tvingas lyssna på hur någon chef från göteborgskontoret berättar för oss hur stolta vi ska vara nu. För det är vi som är företaget. På samma sätt förväntas jag också känna personlig skam när någon kritiserar det arbetsgivaren använder min arbetskraft till. När jag namnger telefonförsäljning som exempel på ett yrke som jag tror att vårt samhälle skulle klara sig bättre utan så svarar högerprofiler mig med "så du tror inte att en försäljare som läser det du skriver känner sig nedvärderad?". Högern förväntar sig alltså av de anställda inom telemarketing att de först och främst ska identifiera sig – inte som pasta-älskare, World of Warcraft-champions, konstintresserade, Japanfantaster – utan med sitt yrke. Du är ditt jobb (varken mer eller mindre)!

Skitarbetet och vänstern

Inom vänstern har det historiskt sett funnits två större strömningar som många gånger kunnat förena sig i kampen mot sociala och juridiska orättvisor. Gaspar Miklos Tamás beskriver dessa två strömningar som inspirerade av Rousseau respektive Karl Marx. Tamás påstår också att de flesta sociala rörelser i Europa som bekänt sig till en marxistisk tradition egentligen bör ses som Rousseau-inspirerade socialister och skriver målande:

"Det är emotionellt och intellektuellt svårt att vara en marxist eftersom det står i strid med moralisk förargelse, vilket är den primära anledningen till att folk blir socialister".

Den stora skillnaden mellan dessa två strömningar grundar sig i synen på det revolutionära subjektet och arbetarklassen. Rousseau-inspirerade socialister tenderar att måla upp bilden av arbetarklassen som mer autonom, mindre smutsig och inte medskyldig till kapitalismen. Arbetarklas-

sen är moraliskt högre stående än borgarklassen. Och dess frigörelse består av att denna ärliga, jordnära och mindre alienerade klass ska övervinna borgarklassen och ta över den demokratiska makten i samhället (power to *the people*).

Karl Marx talade istället aldrig om att arbetarklassen var mindre skyldig till kapitalismen än borgarklassen. Marx menade inte att det var arbetarklassens förträfflighet eller moraliska upphöjdhet som gjorde den till kapitalismens förgörare, tvärtom var det just för att arbetet tar ifrån arbetarna all deras värdighet, moral och människovärde. Till slut är arbetarklassen så fattig på allt av mening att den inte har något annat att förlora än sina kedjor.
Fortfarande i dag råder en nästan hegemonisk arbetarklassromantik inom stora delar av vänstern och arbetarrörelsen. Där begrepp som ”riktig arbetare” eller ”vanligt folk” (verklighetens folk) ofta används för att måla upp arbetarklassen just som ett moraliskt högre stående skikt. Protesterna mot ord som skitjobb och vurmen för yrkesstolthet spelar här en viktig roll.

Arbetets dubbelkaraktär

Människors förmåga att utföra arbete är fantastisk, det oavsett vilket arbete man utför. Denna förmåga, eller kraft, har skänkt oss järnvägar, sexleksaker, förståelse för människokroppen och mycket som vi i dag bör vara lyckliga över existerar. Men det betyder inte att själva arbetet är något som vi nödvändigt måste hylla. Det finns arbeten som inte bara är direkt skadliga för dem som utför dem utan för hela vårt samhälle. Det finns även yrken som bygger på att det finns en tydlig klyfta mellan dem som har i överflöd och dem som inte har någonting alls, och vars uppgift det är att underlätta detta förhållande.

I det moderna kapitalistiska samhället är arbetets form och innehåll tydligt uppdelat. Arbetets innehåll kan till exempel vara att vårda. Det är detta specifika arbete som får sår att läka, sjuka att bli friska. Arbetets form är istället de specifika avtal och regler som omgärdar lönearbetet. När vi till vardags diskuterar arbete så är det oftast just arbetets form vi diskuterar.

Ta exemplet med en anställd hushållerska som en gång i veckan grovstädar ett privat hem. Även om arbetets innehåll nästan är identiskt med det hushållerskan utför i sitt eget hem en gång i veckan så är det inte det vi syftar på när vi pratar om hushållerskans arbete. Nej, arbetet är just det som utförs inom formen för det anställningskontrakt som ställts upp.

Förvirringen kring arbetets dubbelkaraktär gör att många har svårt att skilja form och innehåll från varandra och ställer sedan krav på en yrkesstolthet som de dessutom menar skulle vara både radikal och progressiv.

Här gäller givetvis även det motsatta, nämligen kravet på skam. Under en del av mitt liv levde jag på a-kassa och var väldigt motvillig till att ta en anställning eller söka annan försörjning. Mina dagar ägnade jag istället till att läsa politiska skrifter, delta i ideella projekt och skriva artiklar. I mångas ögon var jag en profitör. Mina sysslor hade inget värde, istället borde jag ”arbeta”.

I dag består en del av min arbetssituation av exakt samma saker. Förlag skänker mig gratis böcker, jag läser dem, deltar i det politiska gräsrotslivet och författar texter som jag kan sälja för att dryga ut min lön. Samma personer som tidigare räknat ut mig som en parasit berömde nu min skicklighet och mina höga ambitioner.

Det kan alltså finnas otroliga gärningar som utförs även inom de mest fruktansvärda formerna. Det finns matematiker som gjort de mest fantastiska uträkningarna för att få långtgående robotar att kunna slå ut hela städer på andra sidan jordklotet. När vi talar om skam och stolthet så måste vi också kunna se nyktert på förhållandet mellan arbetets innehåll respektive form (som givetvis är ett dialektiskt förhållande).

Yrkesstolthet?

Det finns de som påstår att synen på skitjobben är sådan att man sällan pratar om villkoren. Istället syftar synen på skitjobb att stigmatisera de anställda och skapa skam. Jag håller först och främst inte med om argumentationens utgångspunkt. De gånger jag hör folk prata om skitjobb så är det just otrygghet, dåliga avtal och låga löner som man syftar på och inte fysiskt tungt och smutsigt arbete (det vill säga arbetets form). Det är till exempel sällan som någon pratar om sopåkare när de pratar om skitjobb. En yrkesgrupp med bra betalt, stridbara och med relativt stor makt över sin arbetssituation.

Skam är givetvis dåligt. Frågan är bara om yrkesstolthet är den givna lösningen. Idén om yrkesstolthet bygger bland annat på förvirringen kring arbetets dubbelkaraktär. Vi ska tydligen vara stolta över arbetets innehåll (att vi är duktiga på att vårda, städa eller bygga webbsidor och så vidare) men bara inom formen av ett anställningskontrakt. Denna logik får ödesdigra konsekvenser. Och utöver den tydliga konservativa moralismen så följer flera problem med denna yrkesstolthet:

- Människors fantastiska egenskaper och talanger ges inget utrymme så länge arbetsmarknaden inte finner någon nytta med dem.
- Yrkesstoltheten försvårar diskussionen kring vilka typer av jobb som vi faktiskt borde ha i ett modernt samhälle.
- Kravet på yrkesstolthetens självklarhet inom vissa yrkesgrupper används för att hålla nere standarden på villkor och lön.
- Yrkesstoltheten används ofta för att man vill tvinga till bättre disciplin och högre tempo på arbetsplatser.
- Yrkesstoltheten används för att driva på idén om att du ska förverkliga dig själv, finna mening och lycka i livet genom ett exploaterande lönearbete.
- Vissa yrken är direkt skadliga (vapenindustrin, säljaryrken, banksektorn och så vidare), ska vi verkligen vara stolta över att ha dessa yrken?

Yrkesstoltheten är passiviserande, förändrar inga arbetsvillkor och bryter inga klassmönster.

Jesper Nilsson *är redaktör för* ***Dagens Konflikt****, dagenskonflikt.se.*

Jon Weman

Den önskade arbetslösheten

Vissa jobbar ihjäl sig medan andra går arbetslösa. Något är fel på denna kalkyl. Alla politiska partier säger sig vilja minska arbetslösheten – varför lyckas de inte?

Är arbetslöshet bra eller dåligt? De allra flesta av oss skulle säkert svara ett oreserverat “dåligt”. Det är också så våra politiker framställer arbetslösheten när de håller tal, i valmanifest och så vidare.

Men i Konjunkturinstitutets och Riksbankens rapporter, i offentliga rapporter, i statsbudgeten, och i andra dokument avsedda för en smalare läskrets – men på alla sätt offentliga och lättillgängliga – stöter man på ett mer nyanserat svar från ledande politiker och ekonomer: ”arbetslöshet är bra, faktiskt nödvändigt, upp till någonstans kring 5-7 procent procent men därutöver är det dåligt”. Detta är den så kallade “jämviktsarbetslösheten”.

I min bok *Åtgärdslandet* fokuserar jag mycket på denna första siffra, den (från samhällseliten) “önskade” arbetslösheten. Jag tyckte (och tycker fortfarande) det var anmärkningsvärt att våra ledare aktivt upprätthåller något som en stor folkmajoritet med säkerhet uppfattar som ett problem. Till denna dag har jag aldrig (och jag följer det mesta som skrivs i ämnet, dessutom håller jag koll på diverse Facebookgrupper och andra forum för arbetslösa där medlemmarna brukar upptäcka det mesta som är av intresse) sett en artikel på DN Debatt eller SvD:s Brännpunkt som säger “Ey, vi borde dumpa den här konstiga teorin och återgå till att försöka ge arbete åt alla”.

Inte desto mindre, så framstår det idag lite grann som en akademisk fråga. Enligt OECD:s senaste konjunkturrapport är OECD-ländernas genomsnittliga NAIRU (Non Accelerating Inflation Rate Unemployment, den “nödvändiga arbetslösheten”) 6,5 procent, en ökning från 4 procent på 70-talet, onekligen ett dåligt betyg till den ekonomiska politik som förts de senaste 40 åren. Men den faktiska arbetslösheten är 8 procent och har befunnit sig på den nivån eller över den nivån sedan 2009. OECD ger inga prognoser för ländernas genomsnitt, men Eurozonen väntas enligt deras beräkningar ligga kvar på en arbetslöshet på 10 procent och USA på 8 procent åtminstone till och med 2013 (officiella och på olika sätt “friserade” siffror, ska man komma ihåg).

Okej, så vad beror det på att policymakarna inte ens lyckas hålla arbetslösheten nere på den nivå de tillåter sig själva, utan att den sticker iväg ännu högre upp, till “oönskat” höga arbetslöshetsnivåer? Det är det jag tänkte börja titta på här. Jag kommer inte med några egna revolutionerande slutsatser här, utan försöker bara presentera allmänt erkända samband lite mer åskådligt än vanligt.

Dela på jobben

Arbetslösheten kunde naturligtvis elimineras genom att helt enkelt dela de arbetstimmar som finns jämnt mellan alla som vill arbeta. Tyskland fick faktiskt en mindre ökning av arbetslösheten 2009 och åren efter än de flesta andra länder genom ett program där staten tog en del av kostnaden för permiteringar och tillfälliga arbetstidsförkortningar i industrin. I huvudsak har dock de flesta av världens länder bundit sig till en arbetsdag på 8 timmar eller mer om dagen. I Sverige har vi inte haft någon arbetstidsförkortning sedan 1973. I USA har den faktiska genomsnittsarbetstiden rentav ökat med 26 procent på 30 år; hela

skillnaden i BNP/kapita mellan USA och Frankrike (ett av få länder som genomfört en arbetstidsförkortning senaste årtiondena) förklaras av att amerikanerna arbetar mer, medan producerat värde/timme (produktivitet) är ungefär den samma i bägge länderna.

Ur en synvinkel är arbetslösheten ett fördelningsproblem av arbetstimmar, en fördelning mellan personer som skulle vilja ha dem men inte får dem, till andra personer som ofta skulle föredra att slippa ha dem. Detta är dock ingen förklaring av orsaken till problemet, blott och bart ett sätt som mycket enkelt skulle kunna eliminera problemet, men som likväl ingen varit intresserad av att pröva.

Ökad produktivitet

Apropå produktivitet, så har den ökat med ett genomsnitt på 2 procent i världen som helhet varje år under 2000-talet. Ökningen av produktiviteten drivs av tekniska framsteg och även om den på pappret brukar falla, ibland till negativa värden, som i början av en djup lågkonjunktur som den vi hade 2008 (företagen drar ned sin produktion men har ännu inte börjat sparka anställda) och i vissa andra lägen, fortgår den i stort sett genom hög- som lågkonjunkturer.

Ur själva begreppens definitioner följer, att så länge produktiviteten ökar, och om inte arbetstiden förkortas eller antalet personer i arbetskraften minskar, så måste BNP/kapita öka om inte arbetslösheten ska stiga. Vår ekonomi måste alltså ha evig tillväxt för att inte hamna i kris, som en haj som måste röra sig för att inte sjunka (i själva verket är detta bara sant för några få hajarter). Detta är problematiskt eftersom jorden är ändlig och BNP-tillväxt hittills alltid medfört ökande resursförbrukning och utsläpp, i ett nästan linjärt samband. Fysiskt sett mäter BNP, kan man säga, hastigheten som råvaror omvandlas till sopor (med ett mellansteg som nyttiga produkter).
Det är dock just det vi inte haft under de senaste åren, tillväxt alltså, i tillräckligt hög utsträckning för att hinna ifatt produktivitetstillväxten, varför vi istället fått en ökande arbetslöshet. Men varför har BNP fallit eller stått stilla? Det beror inte på att det rent fysiskt saknas förutsättningar för att producera – att det saknas fabriker, eller att de saknar råmaterial, eller något sådant. Tvärtom, ett problem är "för många fabriker". OECD-rapporten nämner en sådan faktor: elektricitetsbrist i Japan efter jordbävningskatastrofen. Alla andra faktorer handlar om efterfrågan, alltså: avsättning. Eftersom varor produceras för att säljas med vinst, kommer de inte produceras om de inte går att säljas med vinst, och då blir det heller inga arbetstillfällen.

Bristande efterfrågan skulle kunna bero på att människor helt enkelt inte vill ha de produkter som produceras. Sådana svårigheter dök upp på 50-talet, men jag har aldrig hört någon hävda att det skulle vara problemet idag. Logiskt följer att problemet är att människor saknar pengar att köpa de produkter och tjänster som produceras, trots att de vill ha (och kanske också behöver) dem.

Skuld till vem?

Här kan det vara värt att reflektera över vad pengar är. David C Korten skriver att pengar inte är rikedom, utan anspråk på vår samlade rikedom. Medan den formuleringen kanske inte har samma teoretiska exakthet som, säg, Marx, tycker jag den är upplysande på många sätt.

Om det fanns tillräckligt med pengar för att köpa hela världens samlade produktion 2006-2007, innan krisen (och motsatsen vore absurt), måste det uppenbarligen fortfarande finnas det. Om någon saknar "anspråk" (erkända sådana, alltså pengar) på vår samlade produktion och tillgångar, måste det bero på att någon annan har dem istället. Om någon har skulder, måste någon annan ha fordringar. Om någon inte har pengar att betala sina skulder, måste någon annan ha ett överflöd av besparingar.

Man kan alltså formulera problemet som att pengarna inte finns hos de människor, som skulle vilja konsumera för dem. Istället finns de i ökande utsträckning hos personer som inte vill ha de produkter som produceras. Och de personerna återfinner man i en viss grupp – de rika. Trots allt som rapporteras om lyxyachter, takvåningar och snabba bilar är det nämligen knappast möjligt för de verkligt rika att konsumera för mer än en ringa del av sina inkomster. Och om det hade varit vad de velat, hade de aldrig blivit verkligt rika. De verkligt rika vill framförallt använda sina pengar till att tjäna mer pengar.

Det handlar om fördelning

Här uppstår en komplikation. I ett kapitalistiskt samhälle är "använda sina pengar till att tjäna mer pengar" att investera i produktion av varor för att sälja dem med vinst. Men det är just möjligheterna att sälja varor som minskat, eftersom de som vill köpa dem saknar pengar att göra det. Ett sätt att försöka lösa det är att istället "investera" i finansiell spekulation. Men det är en lösning som bara skjuter problemet framåt, eftersom finansen bara kan suga upp och flytta runt de vinster som skapas i produktionen av verkliga nyttigheter.

När det talas om "bristande efterfrågan" handlar det egentligen om ett fördelningsproblem. Världsekonomin krisar eftersom pengarna inte finns hos de personer som skulle behöva dem, och då rusar också arbetslösheten uppåt. Behoven finns, människor villiga att arbeta finns, arbetsredskapen finns, men det går inte att göra vinst på det hela.

__Jon Weman__ är frilansjournalist och författare till boken __Åtgärdslandet__ (Federativs förlag 2011). Läs hans och andras texter om arbetslöshet på atgardslandet.se.

A som i arbetsvägran

No future I

When there's no future how can there be sin
We're the flowers in the dustbin
We're the poison in your human machine
We're the future your future
No future no future for me
No future no future for you
Sex Pistols, *God save the Queen*, 1977

No future II

Det är liknande tankar som i punken, men sett på ett helt annat sätt. För punken 1977 var slagordet *No Future* ett desperat rop, om att vi inte har någon framtid. Autonomia sade snarare *No Future* – vi behöver ingen framtid, vi behöver inte förhala något. Det är rätt tid att agera nu. Vi behöver inte en politik som delar upp tiden i "först måste vi… sen kan vi få reformer". Så tanken är att se vardagslivet och det omedelbara som det område där politisk kamp sker.
Federico Campagna, *Radio Novara* 2011

Feminiseringen av arbetet

När folk talar om *feminiseringen av arbetet* är deras diskurs alltså ofta tveeggad. Frasen är på en gång deskriptiv (arbetet är generellt mer prekärt och kommunikationsbaserat, precis som kvinnors arbete brukade vara förr) och ett uttryck för ressentiment ("kvinnorna har stulit de jobb som tillhör männen! Det är – på något vis – deras fel att vi inte har någon ordentlig industri kvar!"). Det är fler kvinnor i arbete och arbetet har blivit mer "kvinnligt".
Nina Power, *Den endimensionella kvinnan*, 2009

Arbetslinjen I

Long-haired preachers come out every night
Try to tell you what's wrong and what's right
But when asked how 'bout something to eat
They will answer in voices so sweet
You will eat, bye and bye
In that glorious land above the sky
Work and pray, live on hay
You'll get pie in the sky when you die
Joe Hill, *The preacher and the slave*, 1911

Arbetslinjen II

Män som ryggar tillbaka för arbetet och för ett rättskaffens krig, och kvinnor som ryggar tillbaka för moderskapet, vandrar på avgrundens rand och förtjänar att försvinna från jorden.
President Roosevelt, *The strenuous life*, 1899

Arbetslinjen III

Ett väl utfört arbete ger en inre tillfredsställelse och är den grund varpå samhället vilar.
Tage Danielsson, *Sagan om Karl-Bertil Jonssons julafton*, 1964

Arbetsvägran

Arbetarna har själva inte något att vinna på genom att tro på någon slags värdighet i arbetet. "Producentens stolthet" lämnar de helt och hållet till sina chefer. Nuförtiden är det bara chefen som fortsätter att lovprisa arbetet. Dock är det tyvärr så att man fortfarande kan höra prisandet av arbetet inom den traditionella arbetarrörelsen. Hos arbetarklassen självt finns det inte plats för någon ideologi. Här ses inte arbetet som något man skall identifiera sig med eller vara stolt över. I dag behöver bara arbetarklassen betrakta sig själv för att förstå kapitalet. Den behöver bara bekämpa sig själv för att kunna förstöra kapitalet. Den behöver erkänna sig själv som en politisk kraft och negera sig som en produktiv kraft.
Mario Tronti, *Kampen mot arbetet*, 1966

Kreativ lathet

Det sägs att jag är en av de som arbetar hårdast och det kanske jag är, om tankar är likvärdigt med arbete, för jag har ägnat nästan all min vakna tid åt att tänka. Men om arbete ska tolkas som en given insats inom en given tidsram i enlighet med rigida regler, då är jag den värste av latmaskar. Varje möda under tvång kräver att livsenergi offras. Jag har aldrig betalat ett sådant pris. Tvärtom, jag har närts och blomstrat av mina tankar.
Nikola Tesla, *Mina uppfinningar*, 1919

Tomt arbete

Behovet av arbete har aldrig varit mindre än i dag. Ändå jobbar vi mer än vi gjort under större delen av mänsklighetens historia. Resultatet blir stora mängder tomt arbete. Tomt arbete är den avlönade arbetstid som vi ägnar åt andra saker än de arbetsuppgifter som vi blivit anställda för att göra. Kort sagt: all arbetstid utanför arbetsuppgifterna. Som när en programmerare bara arbetar en timma om dagen och resten av tiden spelar Nintendo med sina kollegor. Eller arkivarien som sitter och skriver på sin doktorsavhandling på arbetstiden, i ett ämne som inte relaterar till arbetet. Det är banktjänstemannen som hävdade att han klarade alla sina arbetsuppgifter på 15 minuter om dagen och ägnade resten av tiden åt att läsa tidningar på nätet. Det är sjuksystern som chefen sätter på att sortera arkivmappar som ingen läser på natten då alla vårdtagarna sover. Tomt arbete handlar inte om individuella brister, utan är ett tecken på att arbetssamhället i allt ökande grad har blivit meningslöst och utan innehåll.
dettommearbejde.dk, 2011

Rätten till lättja

Om arbetarklassen ur sitt hjärta utplånade den last som behärskar den och förnedrar dess natur och reste sig med all sin fruktansvärda makt – inte för att kräva *De mänskliga rättigheterna*, som inte är något annat än kapitalisternas rätt till utsugning, inte för att kräva *Rätten till arbete* som inte är något annat än rätten till elände, utan för att smida en järnhård lag som förbjuder varje människa att arbeta mer än tre timmar om dagen – då kommer Jorden, den gamla Jorden, att skälvande av glädje känna att ett nytt universum rör sig inom den… Men hur ska man kunna kräva ett kraftfullt beslut av ett proletariat som korrumperats av den kapitalistiska moralen?
Paul Lafargue, *Rätten till lättja*, 1883

Anna Curcio intervjuar Kathi Weeks

Bortom arbetet, bortom familjen

Kämpa för rätten till arbete eller kamp mot arbetet. I den feministiska kampen förenas dessa två sidor. Vad förbinder feminiseringen av arbetet, osäkra anställningsformer och hemarbetet?

Vi börjar från början, vad är problemet med arbetet?

Problemen är många. Jag kan nämna minst tre. För det första monopoliserar arbetet våra liv. En stor del av vår tid och vår energi går åt till arbete – för att förbereda och organisera det, för att göra det säkert och för att återskapa den energi som vi spenderar på jobbet. Det andra problemet är att arbetet har en förmåga att dominera vår politiska och sociala föreställningsvärld. Det är genom arbetet vi får tillgång till sociala nätverk och blir en del av en samhällsgemenskap. Slutligen är det ett problem att lönearbete är det system vi har för inkomstfördelning och social integration, vi ser ju tydligt att det varken fungerar eller är heltäckande. Som den feministiska kritiken har påpekat finns det många former av social produktivitet som inte är kopplade till lönearbete, och som därför inte räknas med vid fördelningen av samhällsresurserna. Dessutom är det, trots de feministiska kamperna, fortfarande kvinnor som har huvudansvaret för det oavlönade hemarbetet, vilket starkt påverkar kvinnors situation på arbetsmarknaden. En diskussion om den så kallade feminiseringen av arbetet måste också ta upp hur arbete delas in hierarkiskt utifrån kön: Annars riskerar vi att osynliggöra könsmönstren och arbetssegregeringen.

I din bok, *The Problem With Work*, refererar du ofta, ibland även kritiskt, till den marxistiska feminismen på 70-talet: På vilka sätt har dessa teorier påverkat ditt tänkande?

En stor del av boken ägnar jag åt att försöka plocka upp och tänka nytt kring några av de problemställningar som utvecklades på den tiden. Jag blev särskilt inspirerad av kampanjen ”Lön för hemarbete” (Salario al lavoro domestico/Wages for housework). Speciellt hur de lyckades införliva arbetsvägran i det feministiska projektet genom ett erkännande av hemarbetets produktiva dimension, ett teoretiskt särdrag som var starkt även inom den marxistiska feminismen på sjuttiotalet. De var först med att se hemarbetet som ett samhälleligt nödvändigt arbete, utan vilket lönearbetets ekonomi inte skulle kunna fungera. Därmed synliggjordes och betonades hur det produktiva och reproduktiva arbetet kompletterar varandra. I dag överlappar produktionen och reproduktionen varandra och därför fungerar inte dessa begrepp så bra längre. Men på den tiden ledde denna analys till att väldigt radikala krav ställdes och till ett ifrågasättande av varför det var kvinnornas ansvar att sköta det reproduktiva arbetet. I den bemärkelsen lyckades kvinnorna framgångsrikt undvika den moraliska dimensionen av arbete, det vill säga synen på hemarbete som en etisk uppgift och något som ska utföras med kärlek inom familjen. Så medan de ville synliggöra det reproduktiva arbetet som omedelbart produktivt, syftade de samtidigt till att bekämpa det. Ett mycket komplicerat projekt, ibland även motsägelsefullt, men fortfarande högaktuellt i dag.

Vad menar du med motsägelsefullt?

Problemet är om vi erkänner hemarbetet som ett samhälleligt nödvändigt arbete, men bara fördelar det jämnt utan att lägga ihop arbetstiden för hemarbete med tiden för lönearbetet. Våra liv kan inte bara gå åt till hushållsarbete och förvärvsarbete. Det är väldigt tydligt vad som menas med arbetsvägran inom lönearbetet, men vad innebär det att vägra hushållsarbetet? Betyder det att strunta i att ta hand om andra människor, att strunta i åtagandet att vårda? Det tror jag inte är möjligt. Snarare tror jag det handlar om att räkna ut hur vi kan omorganisera omvårdnad och omfördela det arbetet så att det inte fyller folks hela livstillvaro.

Men när produktionen och reproduktionen i dag tenderar att sammanfalla, innebär omorganisering av omvårdnaden också på något sätt att omorganisera produktionen. Hur kan vi tänka om denna relation?

Detta är en del av svårigheten och *Lön för hemarbete*-kampanjen kan fortfarande vara ett bra exempel. Men att kräva lön för hemmafruar har också en svaghet. På sjuttiotalet betonade samma feminister att kvinnor inte identifierade sig, åtminstone inte alla, med rollen som hemmafru. Att peka ut hushållsarbetet som kvinnornas arbete innebar dessutom en risk att förstärka sambandet mellan kön och hemarbete. Å andra sidan innebar detta utpekande ett synliggörande av en kvinnokamp.

I dag bör nog kravet på lön för hushållsarbete ersättas med ett krav på en garanterad inkomst som är könsneutral, och inte enbart avser hemmets domän. Ett sådant krav blir betydligt kraftfullare eftersom det berör alla. Men problemet kring hur vi ska synliggöra hushållsarbetet, som utförs av kvinnor, kvarstår. Det är dags att hitta ett sätt att förena den feministiska analysen av kön med kravet på en garanterad inkomst. På så sätt blir det möjligt att sätta våra liv i centrum, dessa liv som lönearbetet är beroende av för att kunna skapa profit. Eller uttryckt annorlunda, att erkänna att de värdeskapande processerna är baserade på subjekt, former av socialitet och temporalitet som ligger utanför lönearbetets tid, rum och praktiker. Det är här konfliktlinjen går idag.

När jag i boken diskuterar kamperna för arbetstidsförkortning, försöker jag föreställa mig ett alternativ till den utbredda tanken om att arbetsdagen ska kortas för att vi ska få ”mer tid till familjen”. Under kampen för kortare arbetsdag i USA krävde arbetarrörelsen ”åtta timmar arbete, åtta timmar vila och åtta timmar för att göra vad vi vill”. Jag är särskilt intresserad av idén om ”att göra vad vi vill”, för den lämnar utrymme för möjligheter: För samverkande arbete och relationer utanför lönearbetet och familjen. Kort sagt, vad vi har behov av och det krav som vi gör anspråk på är föreställningen om något bortom familjen och bortom lönearbetet: Ett utrymme där vi kan skapa nya former av och möjligheter till sociala relationer, som samtidigt står för en kritik av synen på arbete som en rationell grund för den kapitalistiska ackumulationen.

Mellan produktionen och reproduktionen bildas alltså ett utrymme som vi kan säga är något ”annat” än det vi förkastar, det du kallar ”en expansiv förståelse av den sociala reproduktionen”: Skulle du kunna utveckla detta?

”Den sociala reproduktionens expansiva dimension” är ett begrepp som jag använder för att kunna se motsättningen mellan kapitalistisk ackumulation och social reproduktion ur en ny vinkel. I stället för att föreställa sig lönearbetet på ena sidan och familjen och det obetalda hemarbetet på andra, återknyter jag till feministernas arbete på sjuttiotalet och försöker tänka mig vilka konflikter som löper tvärs igenom dessa två områden. Att bara ägna sig åt hemarbetet och bara tänka på reproduktionen leder inte till någon lösning som övertygar mig. Det slutar bara i en föreställning om en rad tjänster som kan köpas. En process av varufiering av omvårdnaden som bara fungerar för vissa – dem som har råd att köpa dessa tjänster – men inte för alla. I stället tror jag att hemarbetets organisering måste kritiseras, för att vi ska kunna skapa nya former av relationer och socialt samarbete inom och utanför familjen.

Men när varufieringen dominerar över samarbetet är det som om arbetsmoralen påtvingas på arbetsvägran, som om det vi kallar för ”arbetssamhället” skaffar sig fördelar av det tänkta ”bortom arbetet” (post-work), som du lägger fram som en politisk horisont i din bok.

Garanterad inkomst. *Medborgarlön i en bredare bemärkelse och utan att förutsätta medborgarskap.*

Arbetsvägran. *Inte som en individuell handling, utan en allmän tendens. Hur arbetare drar sig undan chefens vakande öga, försöker dra ner på arbetstempot, själv bestämma sina arbetsuppgifter, undvika att slita ut sig. Arbetsvägran är den dagliga friktionen i produktionen, små gruskorn i maskineriet som kapitalisten måste övervinna, höja arbetsmoralen, öka motivationen. Genom att konstant omorganisera produktionen, införa nya maskiner, managementmetoder, testa olika morötter och piskor, ska arbetet påföras arbetarna och produktiviteten höjas. Hur arbetaren kämpar mot att reduceras till enbart arbetskraft. Detta är klasskampens kärna, den tendens som varje arbetarkamp måste utgå ifrån och ta som sin grund: kampen mot arbetet.*

Självvalorisering. *Att arbetsvägra innebär inte att förneka sina egna eller andras kreativa och produktiva förmågor. Tvärtom. Det är ett förnekande av den kapitalistiska ordning som strukturerar produktionen och binder och stör dessa förmågor. Det är också en bekräftelse av våra produktivkrafter och kreativa kapacitet utanför kapitalistiska relationer. Denna positiva aspekt brukar kallas för självvalorisering eller självvärdeförmering. Självvalorisering är nya sätt att leva, nya former av sociala relationer sprungna ur autonom organisering och självbestämmande.*

Idén om ”bortom arbetet” (post-work) är avsiktligt bara ett litet tema bland många som jag diskuterar i boken. Det handlar om möjligheten att sprida en utopisk föreställning, att tänka sig olika möjliga former av liv som inte strikt underordnas arbete. Att föreställa sig arbete som en del av livet, men inte som hela vårt liv. Det gäller både hur vi hanterar vår tid, hur identiteter skapas eller synen på vilka våra politiska och sociala åtaganden är. Med andra ord, arbete är inte och kan inte vara något som vi medborgare har en skyldighet att utföra.

Icke desto mindre, fortsätter arbetet i termer av ”rätten till bra arbete” att vara centralt, framför allt för osäkert anställda. Denna grupp har svårt att arbetsvägra eftersom de befinner sig i en konstant provisorisk och osäker situation. Med andra ord skapar prekariseringen paradoxalt nog en förnyad efterfrågan på arbeten att utföra.

Kravet på att få jobb kan fortfarande vara en del av den politiska dagordningen, särskilt när det gäller kvinnor som fortfarande inte har en jämlik och ovillkorad tillgång till arbete och inkomst. Kravet på bättre jobb är en del av den politiska dagordningen för kvinnor och har mest att göra med den ”dubbla exploateringen”, hemma och på jobbet, och med kravet på en jämn fördelning mellan män och kvinnor inom olika arbeten. Men samtidigt så finns kravet på att arbeta mindre, och det är verkligen svårt att föra samman dessa olika krav i en enda politisk linje och kamp. Kraven på mindre arbete, mer arbete och bättre arbete står i motsättning till varandra, men alla politiska frågor formas i konkreta kampprocesser. Dessa perspektiv är alla giltiga och bör därför förstås som öppna projekt. Mer allmänt är mitt intryck att den politiska kampen allt mer börjar samlas i en politik mot arbetet snarare än en ”postarbetaristisk” föreställning. Det handlar därför om en kamp mot arbetet, dess moral och värderingar.

Så kampen är mot arbetet, medan föreställningen om ”bortom arbetet” finns kvar som en utopisk horisont att sträva efter.

Exakt, och det är därför jag är intresserad av frågor som garanterad inkomst och arbetstidsförkortning. Åtminstone i det amerikanska sammanhanget finns det mycket litet utrymme för denna typ av krav, som också är utopiska eftersom de strävar efter ett postarbetaristiskt samhälle. Jag tycker det är viktigt att skapa en vision, även om den är utopisk, som tillåter oss att tänka bortom arbetet, om än bara är på ett teoretiskt plan. Det handlar om att skapa och sprida en annan syn på arbete. En syn som gör att vi systematiskt kan tänka om och kritiskt granska arbetets funktion som omfördelningssystem. I denna bemärkelse kan kraven på garanterad inkomst och arbetstidsförkortning betraktas som krav som strävar ”bortom” och ”mot arbetet”, för ett nytt sätt att tänka sig arbetet och hur det kan organiseras.

Det är ett projekt som på samma gång är kritiskt och “visionärt”.

Ja, arbetsvägran och att lyfta fram en alternativ vision är två moment som jag tycker kompletterar varandra, i den meningen att arbetsvägran är en politik mot arbetet, som hänger samman med en föreställning om ett ”bortom arbetet”. Framför allt är jag intresserad av den utopiska dimensionen, där jag med utopi syftar på diskursiva praktiker som får oss att bredda vår föreställningsförmåga, i detta fall att skapa en annan relation till arbetet och dess moral. Vad gäller kritiken mot arbete är det jämlikhetsfrågan som intresserar mig, eller snarare den ojämlika exploateringen eller friheten, vilket ur ett marxistiskt perspektiv ses som möjligheten att kollektivt skapa världen vi lever i: Relationer, institutioner och gemensamma nyttigheter som vi producerar. De visioner som jag föreslår hänger därför samman med den makt som subjekten är kapabla att utöva för att skapa tid och plats för det sociala. I denna bemärkelse anser jag att friheten bör uppfattas som skapande, snarare än som en fördelning. Problemet med arbetet och skälen bakom arbetsvägran handlar inte bara om exploateringen, utan också om den kontroll som utövas över arbetets innehåll och arbetsidentiteten, den form av relationer vi får till andra genom arbetet. Jag går därför bortom att bara se på ekonomisk rättvisa i strikt bemärkelse, och ägnar mig i synnerhet åt arbetsmarknadspolitiken samt betraktar den mer komplexa frågan om hur arbetskraften produceras. Att koppla samman diskussionen om frihet med den om jämlikhet innebär inte bara att ytterligare problematisera arbetet, utan även att öppna för andra rum av möjligheter som inte bara handlar om inkomst, där kampen om lön för hushållsarbete ligger i samma fåra. Detta väcker möjligheten till ett annat samhälleligt sätt att leva och andra former av samarbete och produktivitet.

***Kathi Weeks** är statsvetare och feminist, professor vid Duke University samt författare till boken **The Problem With Work. Feminism, Marxism, Antiwork Politics and Postwork Imaginaries**.*
***Anna Curcio** ingår i det italienska autonoma doktorandnätverket Uninomade.*

Sofie Nohrstedt

Ett evigt strejkande

Illustration: Ossian Eckerman

Från bruksorterna i Sverige till monokulturerna i dagens Brasilien: hur sårbart blir ett samhälle beroende av en endaste näring? Och vad händer om man sätter sig upp mot denna enda arbetsgivare? Det här är en berättelse om Nautanen, ett av civilisationens många misslyckanden.

Det var som en dröm, som fjället drömde. Nu är allt som återstår stenar, där husen stod. Gruvhål, där människorna tillbringade dagarna. Schaktet döpt till Dagny ekar inte längre av röster, men då och då av droppar som faller. I sju år levde Nautanen; kulle, berg, höjd, backe i Norrbotten. Fyrahundra människor långt in i skogen, många av dem rallare som hamnat norrut.

Det fanns inget mystiskt ursprung till Nautanen. Det fanns en konkret anledning. Hösten 1898 hade fjällnejlikan, som trivs bäst i kopparrik mark, redan blommat ut när en guldgrävare som varit i Klondyke kom vandrande på fjället. Men han var en modern man, utrustad med en magnetmätare, och den gav utslag. Den gav det mörkaste mörker i långa gångar under jord. En rykande gruvlampa visade glimtar av väggarna, glittrande av kopparkisen, metallen som kunde leda det nya, elektriska ljuset. Kopparen gav tolv timmars arbetsdag, som gav mindre än fyra kronor. Tvåhundra kronor med dagens penningvärde.

I den äldre gruvorten Malmberget en mil bort hade LKAB låtit den framväxande befolkningen lösa bostadsfrågan själv. En eländig och svårregerlig kåkstad hade så vuxit fram, av skjul ihopspikade av bolagets gamla dynamitlådor. Men i Nautanen ritade direktör Wennerström själv planlösningen för de rymliga arbetarbostäder med trädgårdstäppor, som byggdes jämsides med hans egen direktörsvilla. Det byggdes skolhus, badhus, bryggeri. Allt utom kyrka. Signaturen *Ariel* beskriver för *Svenska Dagbladet* 1903 Nautanen som idylliskt, ja, ”ett lysande exempel på hvad svensk företagsamhet, planläggning och dådkraft förmå uträtta”.

Ett demonstrationståg tågade en dag mellan husen. En delegation besökte direktör Wennerström, till försvar för ett lag borrare som blivit uppsagda efter en konflikt med gruvingenjören, han som också fungerade som byns ordningsmakt. När direktören forskat vidare i saken gav han arbetarna upprättelse, och samtidigt löfte om att få bilda fackförening. Även om föreningsfriheten ännu inte skyddades av lagen, ansåg moderna män, så som direktören själv, föreningslivet som samhällsnyttigt. Huvudsaken var att arbetarna inte söp och slogs och blev galna. Organiserade män är lättare att ha att göra med, resonerade direktören. 1904 bildade Nautanens arbetare avdelning 16 av Gruvarbetareförbundet. Enligt protokollet den 12 maj 1905: ”beslöt avdelningen att ej lemna någon som helst tjensteman någonting” efter att kassören och sekreteraren begärt ersättning för sitt arbete. Förutom fackföreningen bildade man snart tolv andra föreningar, bland andra en föreläsningsförening och en nykterhetsförening. Och en socialdemokratisk kvinnoförening, som Kata Dahlström tog initiativ till när hon besökte Nautanen. För där fanns också snart fruar. Och där fanns strax barn.

En enda generation växte upp i Nautanen, och den finns nu inte mer. Nu finns inte längre minnet av att springa i ärvda skor uppför grusvägen till torget för att handla åt mamma, när handlarna från Malmberget slagit upp sina stånd. Att vandra genom skogen till Isak, gruvarbetaren som hade kor. Trädgårdslandet, kaninburarna på gården. De olåsta dörrarna. Skolan, så klart, byggd precis vid bergets fot, lärarinnan och magistern. Att sitta på nedersta laven i bastun. Att åka karusell i malmtunnorna som drogs upp ur gruvan ”Hoppet” med häst. Att som lite äldre smyga ned i en av linbanans korgar och åka med upp till Koskullskulle. Sommarfesternas långbord på sandkullarna, när blåsorkestern Klippan spelade. Att skjuta sin första tjäder. Sin första ripa. Om vintern, att sitta på isens salsgolv, och försiktigt röra betet för att locka den skygga rödingen att hugga. Ryktena om revolution i Ryssland. Föreläsningarna av män i mustasch som fyllde det

Brand

Anarkistisk tidning sedan 1898

Redaktion: Kajsa Ekis Ekman, Samira Ariadad, Sofia Carlevi, Mathias Wåg, Jonatan Johansson, Matilda Ruta, Linn Ahlgren, Cecilia Höglund, Anja-Lisa Rudka och Eva-Maria Dahlin, Moa Matsdotter

Medarbetare: Sofie Nohrstedt, Anna Curcio, Federico Campagna, Jesper Nilsson, Jon Weman.

Layout: Linn Ahlgren, Jonatan Johansson, Mathias Wåg.

Bildredaktörer: Linn Ahlgren, Matilda Ruta, Anja-Lisa Rudka

Foto, illustration: Linn Ahlgren, Anja-Lisa Rudka, Ossian Eckerman, Ivar Martinsson

Omslag: Linn Ahlgren och Anja-Lisa Rudka

Webb: www.tidningenbrand.se

E-post: info@tidningenbrand.se

Tryck: Trydells, Laholm 2012

Ansvarig utgivare: Mathias Wåg

Prenumeration:
300 kr för 6 nummer.

Box 150 15, 104 65 Stockholm
Plusgiro 478 24 80-0,
Kulturföreningen Brand
ISSN: 0284-9526

nya Folkets hus. Ett rejält bygge av timmer. Invigningen 1906 blev minnesvärd med stor fest och tal av en röd och rufsig, härligt farlig Hinke Bergegren.

Nautanen i siffror. Direktör Wennerström: 1 200 kr + hyra och lyse. Ingenjör Wester: 500 kr + hyra och lyse. Ortdrivare Larsson: 140 kr + hyra och lyse. Hushållerska Tekla Nordström: 35 kr + mat, hyra och lyse.

Fackföreningen krävde åtta timmars arbetsdag till samma lön, och man fick anledning att fira. Men ett av arbetarnas ombud, som vandrat från Malmberget till Nautanen, vandrade efter att ha träffar direktören vägen tillbaka med ett förvånande besked. ”Om de vidhåller sin fordran därpå och möjligen går i strejk, skulle det vara dödsstöten för bolaget”, skrev han till en vän, och tillade att direktören inte direkt hade något emot scenariot av en konkurs. Aktiebolaget Nautanens kopparfält hade en kö av fordringsägare. Den första revolutionen i Ryssland 1905, storslagen med generalstrejk och myteri, nådde ända till den ensamma byn i Norrbotten genom det frisinnade Malmfältsbladet, som rapporterade månad för månad om utvecklingen. 1907 gick Nautanens arbetare i strejk. Samtidigt bottendök världsmarknadspriset på koppar. Hyttarbetare som firat första maj lockoutades. När smältugnarna blockerades beskrev tidningar runt om i landet strejken som ”urartad”. Samtidigt visade sig fyndigheterna i fjället mindre än man trott. Och det nya anrikningsverket, som hade kunnat öka andelen utvunnen koppar ur malmen, blev aldrig färdigbyggt på grund av strejken.

1908 kom konkursen. Kraftstationen, järnvägen, malmkrossen, sovringsverket, smälthyttorna, brikettverket, smedjorna och linbanan saktade ned. Posten och affärerna upphörde. Själva självklarheten upphörde. Människorna rann i väg. Många uppslukades av andra gruvor. Vissa sökte sig ända till gruvorna på Grönland, eller blev nybyggare i Brasilien. Till Tuolluvaara kom så småningom Folkets hus från Nautanen, nedplockat och transporterat på den nya järnvägen. Utflyttningen gick hastigt. Någon har sagt att strejken aldrig ens hann avlysas.

Efter att tålmodigt ha väntat i bakgrunden återtog tystnaden fjället. Men stördes lite då någon öppnade dörrarna till den övergivna direktörsvillan 1917. Karl Eriksson, utsänd från Johanssons skrotaffär i Sundsvall, flyttade in med sin familj. För femtiotusen kronor hade resterna av både samhälle och industri sålts. I det tomma laboratoriet lindade Karl Erikssons son omsorgsfullt in glaskärlen. Döttrarna plockade spik, medan arbetarbostäderna plockades ned. De tunga ekmöblerna från villan tog familjen med sig när också de försvann. Det blev tyst igen.

Men en familj fanns kvar. Kalle Stins och hans fru Emma med sonen Ejnar bodde i det enda hus som återstod. De hade en ko och en häst. När ungdomar från trakten kom på besök brukade Kalle Stins spela fiol. 1935 flyttade även Kalle och Emma ifrån sitt hus. På 1970-talet brändes det ned av ”bilburen ungdom”.

År efter år isar gruvgångarna igen. Fjället sover, växer i sömnen, drar över sig ett täcke av mossa och lavar och skjuter upp granar. Rinner sitt vatten framför gapande matkällare. Husgrundernas stenar lossas varsamt från varandra av björkarnas och tallarnas pillande rötter. Det kittlar när det rasar. Om man frågar fjället så anser det att människorna är underliga. Lustiga nomader är vi, som gör det omöjligt att återvända. Gällivare kommun har nyligen ansökt till miljödomstolen om att få leda om vattendrag och grundvatten, och man vill forsla bort slagghögarna. Kopparen finns kvar och den läcker, ut i sjöarna och har gjort det svårt för de vackra forellerna. Föroreningarna är den enda återstående aktiviteten i Nautanen. Och så strejken, som månne pågår än.

premumerera

300 kr för 6 nummer
Plusgiro 478 24 80-0